ئارسەر رامبۆی شۆڕشگێڕ.. سۆران محەمەد

‘ ساتی لەناوچوونم بانگم لە جەللادەكان كرد.. و داوام لە بەڵا كرد هەناسەكانم بە خۆڵ و خوێن داپۆشێ’
وەرزێك لە دۆژە/ ئارسەر رامبۆ
...

- **ئارسەر رامبۆ: خاوەنی رووخساری جیاواز، بەرەنگاری شیكاریی دەكات:**

جگە لەوەی رامبۆ وەك شاعیرێكی پێشەنگ ناسراوە، بەڵام جارانێك ژیانی بە نەیزەك و جارانێك بە ئەستێرە ناوزەد دەكرێت ، چونكە ئەو هەمیشە لە گەڕانی بەردەوامدا بوو لە نێوان رۆڵە جیاوازەكاندا، ئەو لە تەمەنی چواردە ساڵیدا فەرهەنگی زمانەكانی عەرەبی و ئینگلیزی و روسی دەخوێندەوە و زۆربەی كتێبەكانی بەردەستی ئەو كاتی خوێندبوونەوە، لە لایەكەوە هۆكاری بۆماوەیی و لە لایەكی ترەوە دایكێكی شێلگیرو توڕە زیاتر ئاگری ناخی رامبۆیان بەرەو یاخیبوون جۆش دا، ئەو دواجار كە باوكی خۆی تیا بینی تەمەنی ٦ ساڵان بوو و ئیتر نەیبینیەوە، كە باوكیشی لەدەست دایكی سەری خۆی هەڵگرت و ئێستاشی لەگەڵدا بێت هیچ سۆراخێكی نەبوو… ئەو هەرزەكارێكی خاوەن هیمەت و سەرشێت بوو، هەڵهاتوو لە ماڵێكی پڕ ئاشوب، گەڕیدەیەكی بێ نەوا، جەنگاو□ر□كی فەلسەفی لە پێناوی ئازادیدا و جادوگەرێكی مەعریفی و كەشتیەوانێكی ناوخوازراو، و دۆزەرەوەیەكی حەبەشی و بەڕێوبەری سێرك و پاشان زاهیدێكی عاریف كە ناوی خۆی نابوو (عەبد ڕەبە).. تا ئیتنۆگرافێكی ئەفریقی و سەرمایەدارێكی موجازەفەكارو پاشان بازرگانی چەك و وێنەگرێكی ئارەزوومەندو دواتریش هەڵهاتوو لە پۆلیس و خزمەتی سەربازیی.

لەم ساڵانەی دواییدا وێنەیەكی ناوازەی رامبۆ دۆزرایەوە كە وێنەگر (برونو براكیهیس)(١) چركاندبووی، و زۆرێك لە ئێمە تا ئێستا پێی ئاشنا نەبووین، لەو وێنەیەدا وەك دیارە بەڵگەیەكی تەواو دەدات بەدەستەوە كە رامبۆ بە شێوەیەكی كاریگەر بەشداری لە كۆمۆنەی پاریسی ساڵی ١٨٧١دا كردبوو، لەو وێنەیەدا رامبۆ لەسەر پانتاییەكی هەستەوەر دەبینرێت و

لە تەنیشتیشیەوە پەیکەری ناپلیۆنی سێهەم تێکشکێنراوە (وەکو سیمبوڵی دەسەڵات) و بە چەندان سەربازی میللی دەورە دراوە، ئاوها رامبۆ بە نیگایەکی تیژو توڕەوە دەردەکەوێت و راستەخۆ تەماشای کامێرەکە دەکات (پاش هاتنەوەسەرخۆمان لە کاریگەریی ئەو نیگایە) دەبینین هەموو ئامادەبووان لە وێنەکەدا زەردەخەنە دەکەن جگە لە رامبۆ، کە خاوەنی دوو لێوی تایبەت و کاریگەرەو دەمی بەشێوەیەکی مۆن و لە هەمان کاتدا داهێنەرانە داخستووە، بە راستی ئەمە یەکەم ساتە کە گرژیی رووی رامبۆ دەردەکەوێت و سەداکەی هەر دەزرنگێتەوە.

ئەم گەنجەی لەسەر بناغەی پەیکەری شکێنراوی ناپلیۆنی سێیەم وەستاوە تەژی لە چالاکی و کاریزمایە، بە شێوەیەك لە لایەن هەموو ئامادەبووانەوە ڕێزی لێنراوەو خراوەتە ئەو جێگایە، هەرچەندە ئەوانی دی زۆر لە تەمەندا لەو گەورەتریش بن، هۆی ئەمەش ئەوەیە کە ئەو کەسەی ئاوها ڕاماوە کەسێکی دەگمەنەو راهیبێکی پیرۆزە و لە واقیعدا ئارسەر رامبۆی بلیمەتە، تێکۆشەر لە پێناوی سەربەستیدا، پاشتریش و پێش سەرهەڵدانی ئەم وێنەیە ئەلبێرت کامۆ وەسفی کردبوو بە “شاعیری شۆڕشگێڕ”.

▪ رامبۆو کۆمۆنەی پاریسی ساڵی ١٨٧١:

لە مانگی ئایاری ساڵی ١٨٧١داو لە کاتی بەرپابوونی کۆمۆنەدا رامبۆ دوو نامەی بەناوبانگ دەنووسێت تیایاندا بەرنامەی شیعریی خۆی دەردەبڕێت و هەروەها هەڵوێستی مانەوەی لە پاریسداو پشگیریکردنی و هاوسۆزی خۆی بۆ کۆمۆنە دەردەبڕێت، رامبۆ دوو بانگەوازی گرنگی پێشکەش بە ئەندێشەی شیعر کرد کاتێك گوتی “دەبێت شاعیر خۆی تەسلیمی تەشویشێکی درێژو بەرنامەداڕێژراو بۆ هەموو هەستەکانی بکات” ئەمەش کردارێکە دەبێت هۆی لەناوبردنی خودی بۆرژواو سەرهەڵدانی منێکی تر، یان منێکی نوێ.
حوکمەتی کۆمۆنە؛ رژێمێکی رادیکاڵی شۆڕشگێڕ بوو کە لە ١٨/٣/١٨٧١ تاکو ٢٨/٥/١٨٧١ حوکمی پاریسی کرد.

ئەوەی بووە سەرهەڵدانی ئەو بزووتنەوەیە ئەو□ بوو کە لە ٢/١٢/١٨٧٠دا سوپای وڵاتی بڕوسیا لە جەنگی (سیدان)دا شکستی بە فەرەنسا هێناو ئیمپراتۆڕ ناپلیۆنی سێیەم لەو جەنگەدا بە دیل گیرا، کاتێك بۆ رۆژی دواتر ئەم هەواڵە گەیشتە پاریس خەڵکێکی زۆر رژانە سەر شەقامەکان و (ئۆجینی) هاوسەری

ئیمپراتۆر کە کاروباری بەڕێدەکرد لە شار هەڵهات، زۆر زوو دوای بیستنی ئەم هەواڵە شکۆی دەوڵەت و جومگەکانی بەڕێوەبردن تێکچوون و لێك هەڵوەشان، بەتایبەتی کە پاریس ئەو کات بۆ ماوەی ٤ مانگ لە ژێر گەمارۆدا بوو، ئیتر پاریس بووە مۆڵگەی رادیکالیی چینی کرێکاران، پاسەوانانی نیشتیمانی لە جیاتی سوپای دەوڵەت بەرگیرییان لێدەکرد، جگە لە پاریس تەواوی فەڕەنسا لە ٢٨/١/١٨٧١دا کەوتە دەستی بروسییەکان و لە شوباتی ١٨٧١دا سەرۆکی جێبەجێکاری حوکمەتی تازەی ئەوکاتی فەڕەنسا ‘ئەدۆڵف تییر’ ڕێکەوتنێکی لەگەڵ بروسیا مۆرکرد بڕیاری داماڵینی چەکی سوپای فەڕەنسا درا.

بەڵام دەسەڵاتی یاخی کۆمۆنە ڕەفزی ئەم ڕێکەوتنە شەرمهێنەی کرد، تا ئەو کاتەی لە ٢١/٥/١٨٧١دا سوپا بە زەبری هێز کەوتنە سەرکوتکردنی کۆمۆنەی پاریس.
دوای ئەم ڕووداوە رامبۆ و زۆرێك لە بەشداربووان کەوتنە ژێر چاودێری پۆلیسی نهێنی، چونکە ئەندام بوون لەو جولانەوەیەدا بە سەرپێچی دادەنرا، ئیدی رامبۆ و زۆرێك لە هاوڕێانی هەڵهاتن بۆ لەندەن، لەوێ بە ئەندریەو فیرمیرش و زۆرێك لە چالاکوانی تر گەیشن، هەر لەوێش بوو کە رامبۆ لە سنووری بازنە کۆمەڵایەتییەکاندا چاوی بە ڤیرلینی کەوتەوە، لەوێ کارل مارکس ئامادەبوونی هەبوو لە زۆر لەو کۆڕو کۆبوونەوانەی دەربارەی کۆمۆنە دەبەستران و وتوێژو ئەنجامەکانی کۆمۆنە کاریگەرییەکی زۆری هەبوو لەسەر بیروڕاکانی کارل مارکس، کە لە دواییدا و ناوی برد بە دیکتاتۆرییەتی چینی پرۆلیتاریا.

. . ..

پەراویز:

(١) وێنەگری فۆتۆگرافی (برونو براکیهیس) لە شاری دییب ساڵی ١٨٢٣ هاتووەتە دنیاوە، لە منداڵییەوە (کەڕ- نابیست) بوو، لە ساڵانی بیستەکانی تەمەنییەوە کاری لەلای وێنەگرێکی بەناوبانگی پاریسی دەکرد، کاتێك تەمەنی گەیشتە ٤٨ ساڵ ڕووداوی کۆمۆنە ڕوویدا، پێشتر ئەو وێنەگرێکی پیشەگەری ناو ستۆدیۆ بوو کە زۆر لە وێنەکانی لە پەیمانگاو پێشانگا بەناوبانگەکانی پاریسدا هەڵدەواسران و پیشاندەدران، هەر زوو لەگەڵ سەرهەڵدانی کۆمۆنەدا شێوازی کاری خۆی گۆڕی و بووە وێنەگرێکی ڕۆژنامەوان، بەو واتایەی کامێرا سێ کووچکەییە گەورەکەی بردە دەرەوەی ستۆدیۆو لەسەر شەقامەکانی پاریس

وێنەکانی دەچرکاند، ئەو کامێرایەی لە سندوقێکی ڕەش پێکهاتبوو- بە جاجاجێکێکی گەورەی سەکوچکەی دەکرد — و بە ماوەیەکی زۆر دەبوو بوەستایەو رووی بکردایەتە ئەو ئاراستەی دەبوو وێنەی بگرێت و ئەمەش ببوە هۆی ئەوەی کرێکارانی سەرشەقام و ڕێبوارانی سەرەڕێی دووچاری دڵەڕاوکێ و ترس بکات، چونکە پێشتر ڕانەهاتبوون لەسەر بینینی ئەو دیمەنە ، ئەوەتا ئێستا ئەو ئامێرە سێ قاچە نامۆیە شارەکەیانی داگیر کردووە (لەهەمان کاتیشدا مەترسی ئەوە هەبوو بە هۆی زۆر مانەوەی کامێراکە لە دۆخێکدا ببێتە هۆی ئەوەی نیتراتەکەی ناوی بتەقێتەوەو کامێراکە بسووتێنێت).

ئەم وێنەگرە لێهاتووە لە کاتی ئەو ڕووداوانەدا کۆی ١٠٩ وێنەی لە دەرەوەی ستۆدیۆ چرکاند، بەڵام لە هەموویان بەناوبانگترو کاریگەرترو جێی سەرنجتر؛ ئەو وێنەیەیە کە ڕامبۆی شاعیری تێدا دەردەکەوێت.

....

سەرچاوەکانی نووسین:

١- thecommune.wordpress.com/2010/11/19/rimbaud-and-the-paris-commune/

٢- aidanandrewdun.com/arthur-rimbaud-the-secret-police-file

٣- aidanandrewdun.com/arthur-rimbaud-the-discovery-of-two-new-portraits/

٤- en.wikipedia.org/wiki/Paris_Commune